

KOMU POJEMO USPAVANKE ...

Tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje - Mehurčki 2017/2018, najmlajše tekmovalce vabi k branju knjige Lile Prap Živalske uspavanke ter še ene knjige iste avtorice po izboru mentorice, mentorja.

Skupna tema izbranih besedil za letošnje tekmovanje je **Čud(ež)na besedila**. To so besedila, ki niso realistična, temveč jih literarna teorija uvršča med fantastična, torej lahko tudi nonsensna, nenavadna, včasih groteskna, v našem primeru pa igrivo humorna.

Kot zelo zgovorna utemeljitev letošnjega izbora, je zapis profesorice Haramije, ki je o pisateljičinem ustvarjanju med drugim zapisala: "Osnovna poetika Lile Prap temelji na besednih igrar, pri čemer avtorica namerno krši glasoslovne, oblikoslovne in/ali skladenjske jezikovne prvine. Poenostavljanje, a ne banalno, igrivost izrazja in nonsens, le-ta ustvarja razpoloženje komičnega, so tisti elementi avtoričine ustvarjalnosti, ki kažejo na duhovitost in kakovost njenih knjig. Odličnost njenih slikanic se kaže na jezikovni in likovni ravni, s čimer ustvarja avtorica kakovosten tip avtorske slikanice, namenjene otrokom v predbralnem in zgodnjem bralnem obdobju."

IN ZAKAJ?

Majhnemu radovednežu nikoli ne zmanjka "zakajev". Odgovori nanje so najprej v veliki meri odvisni od razumevajočih in potrpežljivih staršev in starih staršev. Sicer se mnogi odrasli pri iskanju "zatojev" velikokrat zatečejo k šoli, češ da male radovedneže pravi odgovori šele čakajo z vstopom vanjo. "Boš že videl, ko boš šel v šolo," pravijo.

Najprej pa nekaj zakajev in zatojev o Lili Prav, ki jih je zapisala avtorica sama:

Zakaj pišem in rišem za otroke?

1. Ker za odrasle nisem sposobna pisati.
2. Ker sem ugotovila, da lahko s tem blazno obogatim.
3. Ker sem v času popotovanja med mojimi poklici ugotovila, da je pisanje in risanje za otroke pravzaprav poklic, ki mi je pisan in risan na kožo. /... / Delam, kar hočem in pri tem celo uživam. Preselila sem se v otroški svet in tam stanujem.

Zakaj so moje knjige za najmlajše nekaterim otrokom (in celo odraslim) všeč?

1. Ne vem.
2. Ker nimajo okusa.
3. Ker se mi je, otročki kot sem, mogoče posrečilo doseči preprostost in toplino izraza, kljub temu da vse knjige izdelam kot koncept, namenjen nadaljnemu

razvijanju idej in poigravanju z besedami. /.../ Živalske uspavanke so nastale ob mojem razmišljanju o grozljivih posledicah branja Rdeče kapice in podobnih "vzgojnih" zgodb pred spanjem, ko se ti potem celo noč sanja o volkovih in drugih pošastih, ki te bodo požrle, če nisi priden kot angelček. Štetje ovc, uspavanje pajkov in miši in podobnih nebogljenih bitij se mi je zdelo dosti bolj prijazna popotnica za potovanje v svet otroških sanj.

Zakaj sem svoje ime skrajšala v Lilo Prap?

1. Da ljudje mislijo, da sem "uvožena".
2. Ker se mi je na knjigo za najmlajše nerodno podpisati s pravim imenom.
3. Ko sem ob tlačenju mojega klobasatega imena na naslovnico slikanice za najmlajše naletela na težaven problem: moje celotno ime, napisano na roke z velikimi črkami, bi na knjižni platnici zasedlo skoraj pol strani!

Več zakajev in zatojev Liljane Praprotnik Zupančič najdete v reviji Otrok in knjiga, št. 55.

Kljub vsemu pri ponujanju zatojev svetujemo vso potrebno previdnost, še posebej pri branju knjig in pogovorih o prebranem. V kakšnih šolah in pri nekaterih učiteljih je zatojev kar preveč na zalogi in jih je potrebno občasno spomniti na to, da je njihova glavna naloga ustvariti takšno spodbudno okolje ter takšen učni pogovor in dovolj časa, v katerem otroci sami najdejo čim več lastnih zatojev.

Mentorji branja se ob tem lahko naslonimo na literarnoreceptijski komunikacijski model didaktike mladinske književnosti, pri čemer profesorica Kordigel Aberšek opozarja na pomen vzpostavljanja možnosti za dialog z besedilom na različne načine:

- da si učenec ob stiku z besedilom oblikuje lasten besedilni pomen;
- da se učenec sooči z besedilnimi pomeni, ki jih oblikujejo drugi, še posebej sošolci in se o njih pogovarjajo;
- da ob premišljenih korakih šolske interpretacije učenci razvijajo svoje recepcijske zmožnosti.

Če je prvi način značilnost spontanega individualnega branja, sta ostala dva najpogostejše odziv bralnega dogodka, kjer se "ob besedilu srečajo različni bralci, ki se o prebranem pogovarjajo, se prepričujejo, se ne strinjajo ...", kar naj bi priprava na tekmovanje s sodelovanjem mentorja branja ravno bila. Profesor Saksida sicer dodatno opozarja, da je pri tem potrebno izhajati iz spontanega odziva bralcev na besedilo, vendar pa ne moremo spregledati tudi mentorjeve vloge pri razvijanju razumevanja, vrednotenja in izražanja o prebranem.

CILJI IN OSREDNJE PRVINE ZA INTERPRETACIJO

Cilji iz učnega načrta (2011):	Živalske uspavanke:
<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavajo govorni položaj pri poslušanju, branju književnih besedil in pripravijo ustrezen model odzivanja, • oblikujejo obzorje pričakovanja, kar izvira iz zunajliterarne in medbesedilne izkušnosti, • izražajo in primerjajo svoje doživetje, čustva, predstave in misli, ki se jim vzbudijo pri poslušanju, branju, • ugotavljajo razlike v doživljanju in razumevanju istega besedila in različnost na ravni opazanja sestavin besedila, • predstavljajo razloge, zaradi katerih se jim kaj v književnem besedilu (dogodek, oseba ipd.) zdi pomembno, 	<ul style="list-style-type: none"> • učenec kot poslušalec, bralec, gledalec, • kaj so uspavanke in zakaj jim tako rečemo, • doživljanje različnih razpoloženj: nežnost, umirjenost, naklonjenost, čutnost, • poglobljanje prvotnega doživetja in razumevanja z razumevanjem morebiti spregledanih besedilnih signalov, • kaj živali počnejo ponoči, kako si predstavljajo luno in zakaj, zakaj so medvedi sladkosnedi ...
<ul style="list-style-type: none"> • tiho (poltiho) berejo še neznana krajša besedila, • ob besedilih spoznavajo in opazujejo razlike med svetom, v katerem živijo, in domišljijским svetom v književnim besedilu, 	<ul style="list-style-type: none"> • branje, • prepoznavajo podobnosti med otroki in živalmi, ko se stisnejo k svojim staršem pred spanjem,
<ul style="list-style-type: none"> • doživljajo zvočnost pesmi, • zaznavajo ritem in rimo, • zaznavajo likovno oblikovanost pesmi, • zvok besede in zvočno slikanje (onomatopejo/podobnoglasje) povezujejo s podobami, ki jih vzbuja besedilo, 	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavajo oponašanje živalskega oglašanja in zvokov iz narave, • prepoznavajo zvočnost pesmi in jih skušajo zapeti, • opazujejo ilustracije in prepoznavajo njihovo izraznost (barve, obliko lune, kot jo morda vidijo mladički...),
<ul style="list-style-type: none"> • razvijajo občutek za zvočnost jezika tako, da iščejo besedne dvojice, ki se rimajo, • tvorijo zvočne nize, prepoznavajo in posnemajo izrazite vzorce iz pesmi, po vzorcu tvorijo onomatopejo/podobno-glasje, • poskušajo tvoriti enokitične pesmi, 	<ul style="list-style-type: none"> • iščejo rime, tvorijo zvočne nize, pišejo preproste enokitične pesmi, • samostojno pišejo o prebrani knjigi ter na preprost način opisujejo svoje domišljijško-čutne podobe,
<ul style="list-style-type: none"> • razvijajo zmožnost predstavljanja, vživljanja v osebo, »poistovetenja« z njo ter privzemanja vloge osebe, • upovedujejo čustva in razpoloženja književnih oseb, ugotovitve utemeljujejo s podatki iz besedila, 	<ul style="list-style-type: none"> • kaj je za živali v knjigi značilno in kako se v uspavankah prepozna, kaj imajo rade, • razvijanje zmožnosti identifikacije s književnimi osebami

<ul style="list-style-type: none">• razvijajo zmožnost doživljanja in razumevanja književnega prostora in časa,	<ul style="list-style-type: none">• izražanje domišljajske predstave časa in dogajalnega prostora z različnimi izraznimi sredstvi,
<ul style="list-style-type: none">• zaznavajo in doživljajo posamezne dogodke v književnem besedilu kot zaokrožene celote,	<ul style="list-style-type: none">• branje posameznih odlomkov, vživljanje v domišljajske svetove in razvijanje lastnih domišljajskih predstav.

NEKAJ PRIPOROČIL GLEDE BRALNIH STRATEGIJ

PRED BRANJEM/POSLUŠANJEM/GLEDANJEM

1. Na naslovnici knjige Živalske uspavanke sta narisani dve muc. Kako bi jih otroci opisali? Ali prepoznajo, da gre za mamo (samico) in njenega mladiča? Le zakaj mačka mežika na eno oko?
2. Igra vlog – kako se pri otrocih doma pripravljajo zvečer na spanje. Koga povabijo k sebi v sobo na branje zgodbic in kdo jim poje uspavanke?
3. Spanje je včasih pospremljeno s sanjami. Lepih sanj se vedno radi spominjamo. Morda bi jih želel kdo opisati.

MED BRANJEM/POSLUŠANJEM/GLEDANJEM

1. Prvo branje/poslušanje/gledanje naj bo v celoti, brez prekinitev. Kasnejša ponovna branja/poslušanja pa naj bodo po delih, z glasnim branjem učitelja ali učenca (glede na sposobnosti in motivacijo).
2. Namen je otroke opozoriti na morebitne prezrte besedilne signale, do katerih pridejo z medvrstniškim dialogom ali z vprašanji učitelja, ki se nanašajo na:

KNJIŽEVNE OSEBE

Koga srečamo v živalskih uspavankah? Koga vidimo na ilustracijah?

DOGAJALNI ČAS IN PROSTOR

Kako se otroci odpravljajo na spanje? Zakaj se nikomur ne mudi spat? Morda zato, ker se pred spanjem vse umiri, utiša in upočasni?

Si lahko predstavljaš, kako izgleda postelja živalskih mladičkov iz uspavank? Pripoveduj.

KNJIŽEVNO DOGAJANJE

O čem pripovedujejo uspavanke? Opiši, kaj imajo posamezne živali pred spanjem najraje in kako to prepoznaš v uspavankah.

RAZUMEVANJE BESEDILNE STVARNOSTI

Kakšen namen imajo uspavanke pred spanjem? Ali jim lahko rečemo "božajoče pesmice" in zakaj? Komu so prebrane živalske uspavanke namenjene, živalskim ali človeškim "mladičkom"?

PO BRANJU

1. Živalske uspavanke primerjaj še z živalmi iz katere druge knjige Lile Prap. Če so otroci dodatno brali knjigo Zakaj?, potem že znajo zastavljati o izbrani živali zanimiva vprašanja ali na vprašanja svojih sošolcev odgovarjati v obliki pripovedke. V knjigi Kraca so srečali mnogo nenavadnih živali, ki se vsak večer prav tako odpravljajo spat. Kako je to pri njih?
2. Po vzoru prebranih uspavank lahko otrok napiše svojo uspavanko. Morda bo dovolj posnemanje zvokov iz narave (vetra, dežja), morda bo spodbuda uspela rima (aja – tutaja, roža – poboža, srček – smrček), morda pa bo napisana uspavanka "ljubki nesmisel".
3. Živalske uspavanke kar kličejo po uglasbitvi. Otrok naj izbere njemu najljubšo in jo zapoje.

Zakladnica idej za poustvarjanje

Priprava na Cankarjevo tekmovanje je priložnost tudi za izmenjavo idej in izkušenj med mentorji. Nekaj jih je opisanih v knjigi Živalske uspavanke (v izdaji "Knjiga pred noskom"). Vabim, da v ta namen izkoristite spletno stran Zavoda za šolstvo in opišete tudi svoje uspešne pristope.

Viri:

- Kordigel Aberšek, M. (2008). Didaktika mladinske književnosti. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Saksida, I. (2015). Bralni dogodek s knjigo pred nosom: povabilo, ne ukaz. *Otrok in knjiga*, 36, str. 67-84
- Prap, L. (2002). Zakaji in zatoji Lilijane Praprotnik Zupančič. *Otrok in knjiga*, 55, str. 60-62
- Prap, L. (2013). Živalske uspavanke. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Domače branje Knjiga pred nosom)
- Prap, L. (2015). Kraca. Ljubljana: Mladinska knjiga
- Švajncer, M. (2007). Umetniško ustvarjanje Lilijane Praprotnik Zupančič. *Otrok in knjiga*, 70, str. 67–82

Pripravila: Polona Legvart